

איזיל אתקין מילתא, כדרך שעשה יעקב אבינו כשניצל מידי עשיו, דכתיב: "ויבא יעקב שלם", ואמר רב: שלם בגופו – שנתרפא מצלעתו, שלם בממונו, שלם בתורתו – שלא נשתכחה לו בדרכו הארוכה.

וכתיב: "ויהן את פני העיר", אמר רב: מטבע תיקן להם [ולשון "ויהן" מתפרשת – חן ותיקון, פירוש נוסף ברש"י שזה נלמד מהמשך הפסוק: "ויקן את חלקת השדה", לשון תיקון].

ושמואל אמר: שווקים תיקן להם.

ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם.

אמר רבי שמעון בר יוחאי: האם איכא מילתא דבעי לתקוני?

אמרו ליה: אין, איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה.

ואית לחו צערא לכהנים, מפני שהם צריכים דל-א לאקופי וללכת בדרך ארוכה.

אמר רבי שמעון: האם איכא איניש דידע דאיתחזק הכא טהרה? והיינו, האם יודע מאן דהוא שמקום זה, שעתה הוא בספק טומאה, לא היה מעולם בית הקברות.

אמר ליה ההוא סבא: כאן קיצין בן זכאי תורמסי תרומת, שהיה שותל במקום זה גידולי תרומה ועוקרן לאחר מכן. וגידולי תרומה צריכים שמירה בטהרה, ובן זכאי עצמו היה כהן, וראיה היא שמקום זה לא היה בית קברות מעולם (104).

אמר להם: חבילה חד, כנגד "זכור", וחבילה חד, כנגד "שמור".

אמר ליה: רבי שמעון לבריה: חזי! ראה, כמה חביבין מצות על ישראל. יתיב דעתייהו.

שמע רבי פנחס בן יאיר, דהוה התניה, שרבי שמעון ובנו באים, ונפק לאפיה יצא לקראתם לקבלם.

עייליה לבי בניה הכניסו לבית המרחץ.

הוה קא אריך, מתקן ומנקה, לבישריה. חזי דהוה ביה פילי בגופיה, סדקים שנוצרו משהייתו בחול. הוה רבי פנחס קא בכי, וקא נתרו דמעט עיניה דרבי פנחס על רבי שמעון, וקמצוחא ליה רבי שמעון, שהיו הדמעות צורבות לו על פצעיו.

אמר ליה רבי פנחס בן יאיר: אוי לי שראיתך בכך! בצער שכזה.

אמר ליה רבי שמעון: אשריך שראיתני בכך! משום שאילמלא לא ראיתני בכך, לא מצאת בי כך.

ומבארין: משום דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בר יוחאי קושיא, הוה מפרק [מתרץ] ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי.

לסוף, לאחר שובו, כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא, הוה מפרק ליה רבי שמעון בר יוחאי עשרין וארבעה פירוקי.

אמר רבי שמעון: הואיל ואיתרחיש לי ניסא,

מעשה שתילה וקציצה בבית קברות הינו דבר אסור, שהרי אין זורעים בבית קברות משום

104. מעיר החזון איש, לכאורה מדוע הגמרא מביאה ראיה דוקא מתורמוסי תרומה, והרי כל

מתניתין:

שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו, לבני ביתו, ערב שבת עם השבת, סמוך לכניסת השבת. ולא קודם לכן, כדי שלא יאמרו יש לנו עדיין שהות לעשותם:

א. האם עשרתם את הפירות המיועדים לאכילה בשבת, ואפילו את הפירות שלא נגמרה מלאכתם [שהם מותרים ביום חול לאכלם אכילת ארעי, אך אסורים באכילה בשבת. לפי שהשבת "קובעת" את הפירות לחייבם במעשר, ולאסור אפילו אכילת עראי של פירות טבל שלא נגמרו מלאכתם].

ב. האם ערבתם את עירוב החצרות המאפשר לטלטל מן הבית לחצר, ואת עירוב התחומין המאפשר ללכת אלפיים אמות נוספות מעבר לתחום שבת?

ג. הדליקו את הנר! (105)

אימרה זאת אינה נאמרת בלשון שאלה, כי הרי רואים אם הנר דולק אם לאו.

וכשהגיע זמן "בין השמשות" שהוא ספק

עבד איהו, רבי שמעון, נמי הכי, והיה מקצץ תורמסין ומשליכן, ונעשה נס, ומקום שהיה שם מת הוא צף, וציינו את מקום הקבר.

כל היכא דהוה העפר קשי, טהריה. וכל היכא דהוה העפר רפי, צייניה.

אמר ההוא סבא: טיהר בן יוחאי בית הקברות!

אמר ליה רבי שמעון: אילמלי היית עמנו באותו מעמד שטיהרנו, ואפילו אם היית עמנו ולא נימנית עמנו להיתר — יפה אתה אומר עתה שאותו מקום הוא בית הקברות.

אבל עכשיו, שהיית עמנו בשעה שטהרנו, ונמנית עמנו להיתר — יאמרו אנשים: אם זונות — מפרכסות מייפות זו את זו. תלמידי חכמים — לא כל שכן שיסייעו האחד לרעהו, ולא יכשילו האחד את השני, כמו שעשית אתה.

יהב ביה רבי שמעון עיניה, ונח נפשיה.

נפק רבי שמעון לשוקא, חזייה ליהודה בן גרים, אמר: עדיין יש לזה מציאות בעולם?

נתן בו עיניו, ועשהו גל של עצמות.

לעשר ולערב, ראה הערה 111, והניח בצ"ע. ועוד כתב השפת אמת מדוע בחול אין צריך האדם לשאול את ביתו על מעשרות ועל הפרשת חלה, היינו כי השאלה היא רק בגלל ששייך כאן פשיעה של זמן, כי אין לנו חשד שיבטלו את המצוות המוטלות עליהם, אלא שמתוך עצלות מתעכבות לעשות חובתן, ולכן צריך לשאול ולזרו על זה. ולפי זה ביום טוב, שאפשר להדליק גם אחר כך, אינו צריך לשאול.

קלות ראש, ומוכח מזה בפשיטות שאין כאן בית קברות? וצ"ע.

ולפירוש רש"י שהיה זורק תורמוסים והיה המת עולה על ידי נס, הקשה הריטב"א מדוע השליך דוקא תורמוסי תרומה.

105. השפת אמת מקשה מדוע לא הקדים הדלקת הנר שהיא בחיוב כרת למעשר ועירוב שהם רק שבות מדרבנן? ואין לומר שהדלקת הנר היא קבלת שבת, ולאחריה לא יוכלו יותר

השכה ספק אינו השכה (106) —

גמרא:

והוינן בה: **מנא הני מילי**, מהו הסמך מן הכתוב שיש לשאול את שלשת השאלות הללו לפני כניסת השבת?

ומשנינן: **אמר רבי יהושע בן לוי**: אמר קרא [איוב ה'] **"וידעת כי שלום אהלך, ופקדת נוך, ולא תחטא"**.

ובשלשת הדברים הללו תלוי שלום הבית. כי במקום שהאוכל אינו מתוקן לאכילה, או שאין אפשרות לטלטל מהבית לחצר, וללכת למקום שרוצים להגיע אליו בשבת, או שחשוך בבית, הרי זה מביא לערעור שלום הבית [עיי' במסורת הש"ס, וברא"ש].

אמר רבה בר רב הונא: אף על גב דאמור רבנן **שלשה דברים צריך אדם לומר וכו'**, צריך למימרינהו **בניחותא**, כי היכי דליקבלינהו מיניה.

אמר רב אשי: **אנא**, לא שמיע לי הא דרבה **בר רב הונא** שצריך לאומרם בניחותא, ובכל זאת קיימתי זאת **מסברא**.

ותו הוינן בה: **הא גופא קשיא**:

אמרת ברישא: **שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם** [קודם]

אין מעשרין את הודאי, כי תיקון הטבל נאסר מדרבנן בשבת משום שהוא דומה לתיקון כלי, האסור משום "מכה בפטיש", שהוא גמר מלאכה.

ואין מטבילין את הכלים שנטמאו, שגם שהרת הכלים דומה לתיקונם.

וכל שכן שאין מדליקין אז את הנרות, כיון שהדלקה היא מלאכה האסורה בשבת מהתורה.

אבל, מעשרין אז את הדמאי [תבואה הנלקחת מעם הארץ, שתיקנו לעשרה שמה לא עישרם עם הארץ], היות שתיקון הדמאי אינו חשוב תיקון. לפי שרוב עמי הארצות מעשרים את תבואתם, וחומרא היא שהחמירו חכמים לעשר את הנלקח מעמי הארצות, ולפיכך לא החמירו שלא לעשר בין השמשות.

ומעריבין עירובי תחומין וחצרות. ויתבאר בגמרא שאין בכך סתירה לאמור לעיל במשנה שיש לדאוג לערב לפני בין השמשות.

וטומנין את החמין בדבר השומר את חומם.

אבל משחשכה, שוב לא יעשר ולא יערב ולא יטמין.

קיים ועומד לעולם לכן כשגזרו על כל השבותים מדרבנן בשבת, כללו גם את זמן בין השמשות, ואע"פ שכל בין השמשות הוא ספק, גזרו עליו כעל ודאי.

106. רש"י מפרש שאע"פ שזה שבות בעלמא, סובר התנא שגזרו על השבות אף בבין השמשות. ויש להקשות מדוע גזרו כאן יותר מכל ספק דרבנן שהולכים לקולא?
תירץ השפת אמת שכיון שבין השמשות

אלפיים אמה לכל רוח.

מקום השביתה הוזה צריך להיות קנוי לו בשעת כניסת השבת, כי לאחר כניסת השבת אין הוא יכול לשנות את "מקום שביתתו".

ולכן, לכתחילה יש להניח את עירוב התחומין לפני בין השמשות, שאז הוא זמן "תחילת קדושת היום", מספק.

העירוב קונה את מקום השביתה רק אם הוא היה קיים בכניסת השבת, כי שעת קביעת מקום השביתה היא, כאמור, בעת כניסת השבת. ועתה, מבארת הגמרא מה דינו של האדם שהניח את עירובו, בדיעבד, בבין השמשות.

ואמר רבא: אמרו לו שנים אנשים לשליח אחד: **צא** אל סוף תחום שבת של העיר, **וערב**, הנח שם עירוב תחומין, **עלינו**, בעבורנו.

והלך השליח, והניח את העירוב עבור כל אחד מהם, אך אירעו שני דברים:

א. אירע, שלאחד מהם **עירב** השליח **עליו מבעוד יום**. ואילו **לאחד** מהם הוא **עירב עליו** רק לאחר מכן, משהגיע זמן **בין השמשות**.

ב. אירע, שזה **שעירב עליו מבעוד יום** — **נאכל עירובו** על ידי כלב או אדם **בבין השמשות**. ולא היה קיים העירוב משחשיכה. ואילו זה **שעירב עליו בין השמשות** — **נאכל עירובו משחשיכה**.

הרי שניהם קנו עירוב.

השכה. ומשמע: עם [קודם] **השכה**, אין. אבל בבין השמשות שהוא **ספק השכה ספק אינו השכה** — לא יאמר, כי כבר אסור אז לערב ולהפריש מעשר.

והדר תני: **ספק השכה ספק אינו השכה** — מערב!?

ומביאה הגמרא תירוץ של רבי אבא בשם רב חייא בר אשי בשם רב, ומציינת ב"סימן" עוד מספר מקומות במסכת שבת שבהם מופיעים דבריו של רבי אבא בשם רב חייא בר אשי בשם רב.

סימן: **בגופיא** [היינו בסוגיתנו, שבא לתרץ את הסתירה בגוף המשנה], **זימרא**, **ציפרא**, **בהבלא מילתא**.

אמר רבי אבא אמר רב **חייא בר אשי** אמר רב: **לא קשיא**.

כאן, ברישא, שהותר העירוב דוקא מבעוד יום, דיברה המשנה — **בעירובי תחומין**, שהוא תיקון חשוב הואיל ויש לאיסור היציאה מתחום שבת סמך מן הכתוב.

כאן, בסיפא, ששינוי בה שמוותר לערב בבין השמשות, המדובר הוא — **בעירובי הצרות**, שאין לאיסור הטלטול סמך מן התורה, ולכן אין עשיית עירוב הצירות נחשבת כתיקון חשוב, ומותר לעשות תיקון שכזה גם בבין השמשות.

ומביאה הגמרא הלכה נוספת העוסקת בענין הנחת עירוב התחומין בבין השמשות.

העקרון של עירובי תחומין הוא שהאדם "קונה" לו מקום שביתה במקום שבו הוא מניח את העירוב. ומשם הוא יכול ללכת

בהם חום [הבל]. כי בדבר המוסיף הבל אסור לטמון אפילו מבעוד יום [לקמן במשנה מז ב].

אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה, כמו צמר, למרות שאין הוא מוסיף בבישול? — גזרה שמא כשיבוא לטומנה הוא ימצאנה צוננת, וירתיה את הקדירה, ויעבור על איסור בישול בשבת⁽¹⁰⁷⁾.

אמר ליה אביי לרבא: אי הכי, לדבריך, שיש לחשוש אפילו במטמין בדבר שאינו מוסיף הבל שמא יבוא להרתיח, על הטמנה בין השמשות נמי ניגזר שלא להטמין אז! שהרי לאיסור שבות דרבנן שהוא מחמת חשש דאורייתא גזרו בין השמשות, והראיה שאסרו אז לעשר טבל ודאי, שהוא מחמת גזירה שלא יבואו לתקן כלים בשבת!?

אמר ליה רבא לאביי: סתם קדירות רותחות הן בשעת בין השמשות, לפי שסמוך לבין השמשות מסירים אותן מעל האש, ואין לחוש אז שמא ימצא קדירה צוננת ויבוא להרתיח אותה.

ואמר רבא: מפני מה אמרו אין טומנין ב-תז בדבר המוסיף הבל כמו גפת [פסולת זיתים

כי ביחס לעירוב הראשון שהונח לפני בין השמשות אנו מתייחסים לבין השמשות כמו לילה, ואומרים שכבר קדש היום בבין השמשות לפני שנאכל העירוב, וביחס לעירוב השני אנו מתייחסים לבין השמשות כמו ליום ונמצא שהונח העירוב לפני כניסת השבת, והיה שם עד תחילת הלילה, שהוא הזמן של כניסת השבת.

ותמהינן: מה נפשך!

אי בין השמשות יממא הוא — רק עירוב בתרא ליקני, ואילו עירוב קמא לא ליקני, שהרי נאכל העירוב בבין השמשות, שלפי הצד הזה הוא עדיין יום.

ואי בין השמשות ליליא הוא, רק עירוב קמא ליקני, ואילו עירוב בתרא לא ליקני, כי נמצא שהונח העירוב אחר כניסת השבת.

ומשינינן: פרק הזמן של בין השמשות — ספקא הוא אם הוא יום או לילה. ואיסור תחומין והנחת העירוב הוא רק מדרבנן, וספקא דרבנן — לקולא.

שנינו במשנה, שמותר לטמון את החמין בבין השמשות. ומוכח שלאחר חשיכה אסור לטמון אותם, ואפילו בדבר שאינו מוסיף

בישול, אבל דבר לח אסור מן התורה לבשלו שוב אחרי שנתבשל.

אמנם הר"ן והרשב"א חלקו על הרא"ש, ולשיטתם אין איסור בבישול אחרי בישול אפילו בדבר לח, ואילו את האיסור להטמין שנאמר בסוגיינו מבארים, שיש מקום לחשוש שמא ירצה להרתיח את קדירתו, ויבוא לחתות בגחלים, שזהו איסור דאורייתא של מבעיר ומכבה.

107. רש"י פירש, שאם יטמינו בשבת, יתכן שתהיה הקדירה צוננת וכשיבואו לחמם אותה יכשלו בבישול בשבת דאורייתא, וכמובא ברש"י ד"ה אי הכי בין השמשות.

והקשה הרא"ש הרי בגמרא מבואר שמותר מן התורה לחמם בשבת דבר מבושל שהצטנן? [לקמן קמה, ב, כל שבא בחמין מערב שבת, שורין אותו בחמין בשבת] ומתרץ הרא"ש שאכן בדבר יבש אין חיוב מדאורייתא בבישול אחר